

علم اجتماعی اسلامی

بازآفرینی نظریه استاد مطهری

مهدی جمشیدی

www.ketab.ir

مهدی جمشیدی

ناشر: سازمان انتشارات پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی

جواب اول: ۱۴۰۰

شمارگان: ۳۰۰ نسخه

قیمت: ۱۱۰۰۰۰ تومان

طراح جلد: محمد حسین مؤیدی

جواب و صحافی: الماس

سرشناسه: جمشیدی، مهدی، ۱۳۶۰.

عنوان: نام پدیدآور: علم اجتماعی اسلامی (بازآفرینی نظریه استاد مطهری) / مهدی جمشیدی.

مشخصات نشر: تهران: سازمان انتشارات و فرهنگ، اندیشه اسلامی، ۱۴۰۰.

مشخصات ظاهری: ۴۳۶ص.

شایک: ۹۷۸-۶۰۰-۱۰۸-۵۰۸-۶

وضعیت فهرست نویسی: فیفا.

یادداشت: کتابخانه. یادداشت: نمایه.

عنوان دیگر: بازآفرینی نظریه استاد مطهری.

موضوع: مطهری، مرتضی، ۱۳۹۸-۱۳۵۸. دیدگاه درباره اسلام و علوم اجتماعی.

Motahari, Mortaza, 1921 - 1979 - Views on Islam and the social sciences: موضوع

موضوع: مطهری، مرتضی، ۱۳۹۸-۱۳۵۸. دیدگاه‌های سیاسی و اجتماعی.

Motahari, Mortaza, 1921 - 1979 - Political and social views: موضوع

موضوع: اسلام و علوم اجتماعی.

الموضوع: العلوم الاجتماعية والإسلام

شناسه افزوده: سازمان انتشارات پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی.

ده بندی کنگره: BP ۲۳۳/۷

رده‌بندی دیویی: ۲۹۷/۴۸۲

شماره کتابشناسی ملی: ۸۵۵۵۲۹۵

دفتر مرکزی: تهران، خیابان شهید بهشتی، تقاطع بزرگراه

شہید مدرس، بلاک ۵۶، تلفن: ۱۸۵۰۵۴۰۲ - ۱۸۵۰۳۳۴۱

فروشگاه کتاب اندیشه: تهران: خیابان انقلاب، روپروی

درب اصلی دانشگاه تهران، پلاک ۱۲۴۸، تلفن: ۶۶۱۷۵۶۷۰

www.poiict.ir

جميع الحقوق محفوظة

فهرست

پیشگفتار.....	۱۱
مقدمه.....	۱۵
۱. موضوع و اهمیت آن.....	۱۵
۲. سؤال‌ها و هدف‌ها.....	۱۶
۳. روش و منطق حل مسئله.....	۱۷
۴. سطح و لایه.....	۱۸
۵. انگاره و چارچوب نظری.....	۱۸
۶. ساختار و چیدمان.....	۲۰
۷. نوآوری‌ها و خلاقیت‌ها.....	۲۲
۸. نقدها و ابطال‌ها.....	۲۲
فصل اول: چیستی علم اجتماعی اسلامی.....	۲۵
۱. معنای علم اجتماعی اسلامی.....	۳۱
۱-۱. منزلت معرفت در علم اجتماعی اسلامی.....	۴۸
۱-۲. منزلت جهان اجتماعی در علم اجتماعی اسلامی.....	۵۴
۱-۳. منزلت انسان در علم اجتماعی اسلامی.....	۷۸
۱-۴. منزلت روش در علم اجتماعی اسلامی.....	۸۲
۱-۵. منزلت مسئله‌ها و پاسخ‌ها در علم اجتماعی اسلامی.....	۹۲
۱-۶. معناپردازی‌های ناصواب از علم اجتماعی اسلامی.....	۹۶
۱-۷. ساختار معنابخش علم اجتماعی اسلامی.....	۱۰۴

۱۰۸.....	۲. ابطال دلایل بی‌معنایی علم اجتماعی اسلامی
۱۰۸.....	۲-۱. اقلی بودن مضامین اجتماعی متون اسلامی
۱۴۱.....	۲-۲. تفاوت غایت اسلام با غایت علم اجتماعی
۱۴۴.....	۲-۳. ناهمگونی منطق معرفتی اسلام و علم اجتماعی
۱۵۲.....	۲-۴. تاریختی ارزش‌های اسلام
۱۶۷.....	۲-۵. نسبیّت معرفت اسلامی
۱۷۷.....	۲-۶. ماهیت سکولاریستی علم اجتماعی
۱۸۶.....	۲-۷. ناسازگاری رهیافت دینی با تعلیل عینی
۱۹۲.....	۲-۸. ناکامی در ایجاد علم اجتماعی اسلامی
۱۹۶.....	جمع‌بندی
۱۹۹.....	فصل دوم: چرایی علم اجتماعی اسلامی
۲۰۴.....	۱. دلایل و علل ایجاد علم اجتماعی اسلامی
۲۰۴.....	۱-۱. دستیابی به حد نصاب توحید اسلامی
۲۰۹.....	۱-۲. صیانت از استقلال جهان معرفتی و اجتماعی خویش
۲۱۵.....	۱-۳. عجز علم اجتماعی سکولار از فهم واقعیت‌های اجتماعی ما
۲۲۹.....	۱-۴. کاستی‌ها و کزی‌های علم اجتماعی سکولار
۲۳۴.....	۱-۴-۱. کاستی‌ها و کزی‌های معرفت‌شناختی
۲۳۹.....	۱-۴-۲. کاستی‌ها و کزی‌های هستی‌شناختی
۲۴۶.....	۱-۴-۳. کاستی‌ها و کزی‌های هنجارشناختی
۲۵۴.....	۲. ابطال دلایل مذمومیت علم اجتماعی اسلامی
۲۵۴.....	۲-۱. خاص‌بودگی علم اجتماعی اسلامی
۲۶۰.....	۲-۲. احتمال زدوده‌شدن اعتبار معرفت دینی
۲۶۲.....	۲-۳. احتمال شکل‌گیری اختناق و انسداد در فضای علمی
۲۶۶.....	جمع‌بندی
۲۶۹.....	فصل سوم: چگونگی علم اجتماعی اسلامی
۲۷۳.....	۱. سازوکارهای ایجاد علم اجتماعی اسلامی
۲۷۳.....	۱-۱. مبادی‌پردازی در قالب فلسفه علم اجتماعی اسلامی
۲۸۸.....	۱-۲. کشف مسیرهای معرفتی میان‌بر و جهش‌زا

پیشگفتار

در پرتو پیروزی انقلاب عظیم اسلامی ایران، بار دیگر دین، به‌ویژه تعالیم متعالی و مترقی اسلام، به عنوان معارف رهایی‌بخش از طاغوت‌های درونی و بیرونی، در عرصه حیات انسان معاصر ظاهر گردید. تجدید این پدیده، از سویی، سبب بیداری و خودباوری ملت‌های مسلمان شد، و از دیگر سو، باعث نمایان شدن سست‌بایگی مسلک‌ها و مکاتب بشرساخته و نظام‌های مبتنی بر آنها در میان دیگر ملل گشت.

بایستگی بسط تحقیق و مطالعه متقن و منسجم، نظریه‌پردازی و نوآوری در زمینه مبانی معارف دینی و نظامات اجتماعی مبتنی بر آن، و ضرورت پرداخت عالمانه و روزآمد به «حوادث واقعه فکری»، به فراخور شرایط کنونی و درخور این رستخیز رهایی‌بخش و سعادت‌آفرین و نیز لزوم آسیب‌شناسی فرهنگ بومی، دفاع درست و دقیق از دین و زدودن پیرایه‌های موهوم و موهون از ساحت قدسی آن و صیانت از هویت فرهنگی و سلامت فکری اقشار تحصیل‌کرده و نسل جوان کشور، تأسیس نهاد علمی- پژوهشی محض و کارآمدی را فرض می‌نمود. به اقتضای ضرورت‌های پیش‌گفته، حسب الامر رهبر فرهیخته انقلاب اسلامی، آیت‌الله العظمی خامنه‌ای (مدظله‌العالی) و با تلاش و تدبیر آیت‌الله علی‌اکبر رشاد، «پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی» به عنوان نهادی علمی- فکری، دانشگاهی- حوزوی، در سال ۱۳۷۳ تأسیس شد. پژوهشگاه، دارای شخصیت حقوقی مستقل و در حکم نهاد عمومی و غیردولتی است که اکنون

در قالب چهار پژوهشکده «حکمت و دین‌پژوهی»، «نظام‌های اسلامی»، «فرهنگ و مطالعات اجتماعی»، «دانشنامه‌نگاری دینی» و چند مؤسسه وابسته، برای تحقق اهداف مذکور در اساسنامه مصوب خود، فعالیت می‌کند.

«پژوهشکده فرهنگ و مطالعات اجتماعی» که متشکل از پنج گروه «فرهنگ‌پژوهی»، «مطالعات انقلاب اسلامی»، «تاریخ و تمدن»، «غرب‌شناسی» و «ادبیات اندیشه» است، می‌کوشد زمینه تولید آثاری مستقن، با جهت‌گیری انتقادی و نوآورانه را در مورد مسائل حوزه‌های یادشده فراهم سازد. اهداف و رویکردهای مطالعاتی این پژوهشکده عبارت است از:

۱. شناخت و بازپیرایی موارث مکتوب علمی- اسلامی در حوزه تاریخ، تمدن، فرهنگ و هنر ایران و اسلام؛

۲. تحقیق در زمینه تحولات، مبانی و مسائل تمدن، فرهنگ و هنر اسلامی ایرانی؛

۳. تحلیل و بازکاوی کاستی‌های دیوین، آسیب‌شناسی وضعیت کنونی و بررسی چشم‌انداز و چالش‌های آتی فرهنگ و تمدن اسلامی و ارائه راهکارهای شایسته جهت احیاء و ارتقای فرهنگ و هنر اسلامی ایرانی و تعمیق پیوند نسل امروز با آن؛

۴. بررسی و تبیین نظری پیشینه، مبانی، اهداف و فرایند تحقق انقلاب اسلامی و مطالعه و بازشناسی مسائل و موانع انقلاب و راه‌های تحکیم اصول و توسعه آرمان‌ها و ارزش‌های متعالی آن و مصون‌سازی طبقات اجتماعی در قبال تازش فکری- فرهنگی بیگانگان؛

۵. بازشناسی ماهیت و مؤلفه‌های فکر و فرهنگ غربی و نقد و ارزیابی علمی دستاوردهای تمدن جدید، بررسی راه‌های توسعه اندیشه اسلامی و طرق اصطیاد عناصر انسانی و عقلانی فرهنگ و تمدن دیگر ملل؛

۶. نقد آثار منتشرشده و آرای مطرح‌شده در قلمرو مطالعاتی پژوهشکده.

نوشته حاضر که نتیجه تلاش علمی محقق ارجمند، آقای مهدی جمشیدی بارتبه مربی است به موضوع بازآفرینی نظریه استاد مطهری درباره علم

اجتماعی اسلامی می‌پردازد. ایشان، دانش‌آموخته رشته جامعه‌شناسی انقلاب اسلامی و عضو هیئت علمی گروه فرهنگ‌پژوهی است که در حوزه تمحص علمی نظریه فرهنگی متفکران مسلمان، مطالعه و تحقیق می‌کند. از وی، تا کنون کتاب «نظریه فرهنگی استاد مطهری» و «درخشش عهد قدسی» در گروه فرهنگ‌پژوهی منتشر شده و آثار دیگری نیز در مسیر نهایی‌شدن قرار گرفته است.

در این پژوهش، فلسفه علم اجتماعی اسلامی، در دستورکار محقق قرار گرفته و او کوشیده بر اساس دیدگاه‌ها و مواضع به‌جامانده از آیت‌الله شهید، علامه مرتضی مطهری - رضوان‌الله تعالی علیه - به سلسله مباحث و مسئله‌هایی بپردازد که معطوف به مبادی علم اجتماعی اسلامی هستند. به این ترتیب سه پرسش بنیادی در سه فصل این اثر، پاسخ داده شده است که عبارت‌اند از چیستی علم اجتماعی اسلامی و چرایی و چگونگی ایجاد آن. در ذیل هر یک از این عنوان‌ها، محقق کوشیده است با جست‌وجو و تأمل در آثار و نوشته‌های استاد مطهری، به این پرسش‌ها پاسخ دهد و در مقابل، دیدگاه‌های انتقادی و معارض را نیز مطرح و ابطال نماید؛ از این رو نیمه نخست هر فصل، حالت اثباتی دارد و نیمه دوم، حالت نفی‌ای. غرض نویسنده این بوده که بتواند نظریه استاد مطهری درباره علم اجتماعی اسلامی، بازسازی و بازآفرینی کند؛ چراکه استاد مطهری در طول حیات ظاهری خویش، فرصت نکرد آن‌گونه که باید، این برنامه معرفتی را به سرانجام برساند و آرا و دیدگاه‌های خود را درباره فلسفه علم اجتماعی اسلامی، به تفصیل درآورد. کار محقق در این باره، امری از قبیل تعلیقه‌نویسی و امتداد نظری‌دادن به تأملات و نوشته‌های استاد مطهری است.

بر خود لازم می‌دانیم از تلاش‌های علمی و ارزشمند محقق محترم، آقای مهدی جمشیدی، قدردانی و تشکر نماییم؛ همچنین از شورای علمی گروه فرهنگ‌پژوهی، و نیز ارزیابان محترم این تحقیق، آقایان حجت‌الاسلام والمسلمین نصرالله آقاجانی و دکتر عبدالحسین کلانتری که با

ارائه دیدگاه‌های ارزشمند خود بر غنای این اثر افزودند کمال سپاس و امتنان را داریم. از سازمان محترم انتشارات که در آماده‌سازی و چاپ اثر، مجدانه تلاش نمودند، سپاسگزاریم.

در خاتمه امیدواریم نظرها و دیدگاه‌های خوانندگان عزیز و علاقه‌مندان، ما را در اصلاح و تکمیل این اثر و تولید آثار گرانبسنگ دیگر یاری رسانند.

گروه فرهنگ‌پژوهی

پژوهشکده فرهنگ و مطالعات اجتماعی